

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В роботі проаналізовано стан інноваційної активності промислових підприємств України, а саме питома вага реалізованої інноваційної продукції, питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, кількість впровадження нових технологічних процесів і освоєння виробництва нових видів виробів промисловими підприємствами, джерела фінансування інноваційної діяльності. Розроблено рекомендації щодо покращення інноваційної активності промислових підприємств.

Ключові слова: інновації, інноваційна активність, інноваційна діяльність.

O.G. RATUSHNYAK, O.G. LYALYUK
Vinnytsia National Technical University

THE ANALYSIS OF UKRAINE'S INDUSTRIAL ENTERPRISES'S INNOVATIVE ACTIVITY

Abstract - The aim of the article is the analysis of Ukraine's industrial enterprises' innovative activity, determination of factors that affect on innovation activity and development of measures on improvement of innovative activity in industrial enterprises.

This paper analyzes the conditions of innovative activity of industrial enterprises of Ukraine, namely the share of sales of innovative products, the proportion of firms engaged in innovative activity, the amount of introduction of new technological processes and production of new products of industrial enterprises, sources of financing of innovative activity. Recommendations for innovation activity improvement of industrial enterprises both the state level and the enterprise level are developed. The increase of innovative activity of industrial enterprises will increase the competitiveness of domestic products and of the state's economic as a whole.

Keywords: innovations, innovative activity, industrial enterprises.

Вступ. Розвиток економіки країни напряму залежить від рівня та стану інноваційної активності її промислових підприємств, який, в свою чергу, пов'язаний з низкою чинників, серед яких основними є: рівень підготовки наукових кадрів, рівень фінансування інноваційних проєктів на підприємствах, використання венчурного капіталу та інших факторів. Інноваційна активність промислових підприємств є одним із можливих способів підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних виробників та економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями інноваційної активності промислових підприємств займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких можна виділити праці Федулова Л.І., Шовкун І.А. [1], (питання щодо формування стратегії соціально-економічного розвитку України на інноваційній основі), Романчик Т. В. [2] (дослідження інноваційної активності підприємств, визначення залежності конкурентоспроможності країни на світовому рівні від показників інноваційної активності), Амоші О.І. [3] (опрацьовано методологічні підходи до інноваційного оновлення техніко-технологічної бази промислового комплексу України, Вишневецького В.П., Землянкіна А.І. [4] (вивчення тенденції інноваційного розвитку регіонів та шляхи активізації інноваційної діяльності в регіонах), Котлярчика Х.П. [5] (дослідження інноваційних процесів в Україні) та багато інших.

Аналіз активності впровадження інновацій на промислових підприємствах України свідчить про тенденцію до її зниження, хоча в період з 2001 по 2007 рік вона мала динамічний характер, так питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості в 2001 році склала 6,8%, 2002 – 7%, 2003 – 5,6%, 2007 – 6,7, а в 2013 році зменшилась до 3,3% (в Євросоюзі – 75%). Падіння даного показника з 2007 року в тому числі пов'язано з фінансово-економічною кризою в світі. Однак в багатьох країнах світу наслідки кризи спричинили поштовх до інноваційної активності підприємств, впроваджуючи процесні інновації, які є менш капіталомісткими і спрямовані на економію матеріальних, трудових і енергетичних ресурсів. Однак, в Україні дані тенденції не були враховані, що спричинило падіння розвитку промислових підприємств, зниження конкурентоспроможності продукції, збільшення в експорті продукції первинної переробки, мінеральної сировини.

За даними Державного комітету статистики питома вага підприємств, що впроваджували інновації в період з 2000 по 2005 рік зменшувалася і становила відповідно 14,8% і 8,2%, а з 2006 року почала зростати і в 2013 році склала 12,9% (рис. 1) [6]. Дане зростання відбулося за рахунок впровадження продуктивних інновацій таких як виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів, виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу, поліграфічна діяльність, основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів хімічної та нафтохімічної промисловості, електронної та оптичної продукції, електричного устаткування.

Інноваційна активність промислових підприємств характеризується також такими показниками, як впровадження нових технологічних процесів і освоєння виробництва нових видів виробів. В період з 2007 по 2011 рік спостерігається зростання кількості впроваджуваних нових технологічних процесів з 1419 до 2510 одиниць відповідно але в 2013 році падає до 1576. Щодо освоєння виробництва інноваційних видів продукції спостерігається тенденція до їх скорочення, так у 2013 році промисловими підприємствами України було освоєно виробництво 3138 видів нової продукції, що у сім разів менше показника 2002 р., коли

було створено 22847 видів інноваційної продукції (рис. 2).

Рис. 1. Кількість підприємств, що впроваджували інновації, та її питома вага у загальній кількості промислових підприємств

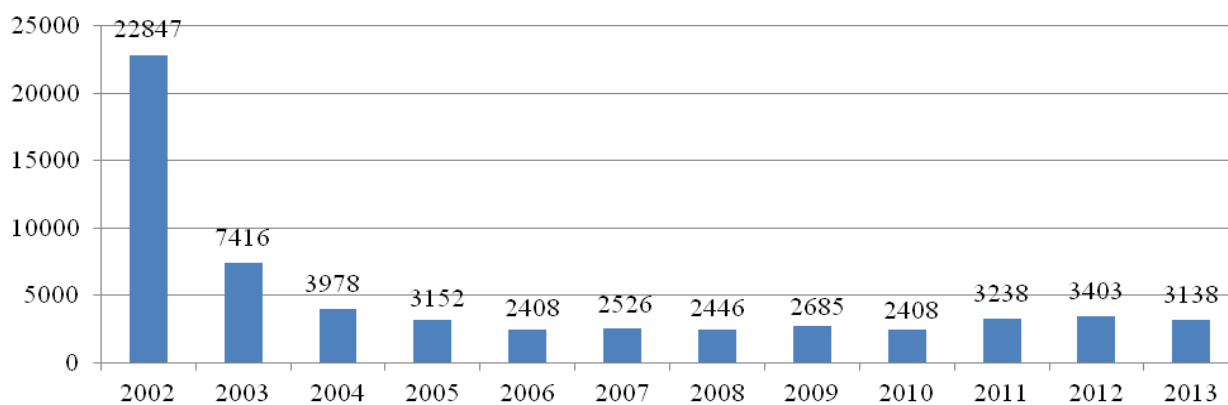

Рис. 2. Освоєння виробництва інноваційних видів продукції [6]

У 2013 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1715 підприємств, або 16,8% обстежених промислових підприємств (у 2012 р. – 1758 підприємств, або 17,4%). Для порівняння у США, Японії, Німеччині й Франції частка інноваційних підприємств становить 70–80% від їх загальної кількості [7]. Серед регіонів більшою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Запорізькій (28,8%), Миколаївській (24,9%), Херсонській (23,6%), Харківській (23,2), Івано-франківській (21,4%), Чернігівській (20,7%), Вінницькій (19,4), Кіровоградській (18,3), Хмельницькій (18,2) областях, а також у м. Києві (25,6%) [8].

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств оскільки в державі бракує коштів для реалізації інноваційних проєктів, а іноземні інвестори не мають бажання вкладати їх в економіку України. Частка власних коштів підприємств в реалізацію інноваційних проєктів у 2013р. значно зросла і становила 72,9% загального обсягу витрат (табл. 1). Фінансову підтримку держави отримали 10 підприємств із держбюджету і 24 – з місцевих бюджетів, загальна частка отриманих коштів становила 1,9% загального обсягу фінансування інноваційної діяльності (у 2012р. – 2,2%). По 12 підприємств отримали кошти вітчизняних та іноземних інвесторів, частка яких становила 1,3% і 13,1% відповідно (у 2012 р. – 1,3% і 8,7%); 55 підприємств скористалося кредитними коштами, їхня частка значно скоротилася і склала 6,6% (2012 р – 21,0%) [6].

На технологічні інновації в 2013 році 1337 підприємств витратили 9,6 млрд грн (у 2012 р. – 1362 підприємства і 11,5 млрд грн). Найбільше коштів серед видів економічної діяльності витрачено підприємствами машинобудування (37,5%), половину яких – підприємствами з виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів; підприємствами з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (17,8%), металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів (11,4%), видобувної промисловості і розроблення кар'єрів (7,8%).

У 2013 р. частка витрат на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення порівняно з 2012 р. скоротилася з 70,1% до 58,0%, в той час як витрати на науково-дослідні розробки та інші витрати, в числі яких витрати на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій, зросли відповідно до 17,1% і 24,0%. Частка витрат на придбання інших зовнішніх знань (нових технологій) залишається досить низькою (0,9%) [6].

Кількість промислових підприємств за джерелами фінансування інновацій

	2010		2012		2013	
	Усього	тис. грн.	Усього	тис. грн.	Усього	тис. грн.
Кількість підприємств, що мали витрати на інноваційну діяльність	1088	8045495,2	1758	11480562,8	1337	9562626,0
у т.ч. за рахунок коштів						
власних	1043	4775235,7	1299	7335852,7	1288	6973435,8
державного бюджету	23	87001,0	27	224256,1	10	24659,6
місцевих бюджетів	17	5663,7	28	17591,6	24	157665,0
позабюджетних фондів	2	929,0	1	25,4	1	2171,0
вітчизняних інвесторів	12	31018,7	19	154461,5	12	123749,0
іноземних інвесторів	11	2411395,6	15	994783,7	12	1253193,0
кредитів	36	626107,6	67	2407795,2	55	630197,8
інших джерел	8	108143,9	14	345796,6	11	397554,8

З проведеного аналізу статистичних даних видно, що інноваційна активність промислових підприємств за останні роки суттєво зменшилась. Про це ще говорить середній коефіцієнт впровадження інновацій, який в Україні не перевищує 5 %. Даний показник показує відсоток прибутку підприємства, який виділяється на модернізацію та впровадження нових технологій і повинен становити більше 15%.

Висновки. Таким чином проаналізувавши сучасну тенденцію з низькою інноваційною активністю підприємств України розроблено шляхи покращення інноваційної діяльності промислових підприємств, які полягають в наступному:

1. Відпрацювання системи раціональної взаємодії малих венчурних підприємств з середніми та великими підприємствами, яка дає малим підприємствам доступ до фінансових ресурсів, можливість отримання консультацій з питань виробництва, фінансів, управління персоналом, що забезпечує швидкість прийняття рішень та гнучкість управління. Вдосконалення механізму державної підтримки венчурних підприємств шляхом зменшення ставки податку на прибуток.

2. Налагодження державної підтримки промислових підприємств, які активно займаються інноваційною діяльністю шляхом застосування індексу інноваційної активності промислових підприємств, які беруть участь у інноваційних процесах.

3. Вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює впровадження інновацій на промислових підприємствах. Збільшення виконавчої дисципліни міністерств і відомств, налагодження належного контролю за використанням фінансів на інноваційні проекти з боку органів виконавчої влади усіх рівнів.

4. Надання пільгових кредитів, середньострокових кредитів зі зниженими кредитними ставками, субсидій, митних пільг суб'єктам наукової діяльності, які реалізують нову продукцію, нову техніку на ринку, за умови, що прибуток від діяльності буде реінвестовано в розвиток інноваційної інфраструктури.

5. Страхування ризиків, які пов'язані з інноваційною діяльністю підприємств.

6. Розвиток трансферу технологій, який передбачає передачу навичок, знань, технологій, методів виробництва, зразків виробництва між урядами та іншими установами, що робить технології доступними для широкого кола споживачів та забезпечує розвиток науково-технічного прогресу шляхом створення нових продуктів, процесів, матеріалів або послуг.

7. Формування механізму кластерної взаємодії малих промислових підприємств з технологічними інноваціями, призначення якого полягає у забезпеченні досягнення поставлених цілей цими підприємствами, з урахуванням загального потенціалу підприємства, шляхом побудови ефективних партнерських зв'язків між усіма можливими учасниками кластеру.

8. Забезпечення ефективної співпраці промислових підприємств з Інноваційною палатою України, яка є єдиним неприбутковим громадським об'єднанням громадян України, які зацікавлені в інноваціях та впровадженні нових технологій.

9. Створення досконалої системи інноваційно-інформаційного забезпечення шляхом об'єднання фахівців з різних підрозділів, які займаються науково-дослідними розробками, проектно-конструкторськими роботами, маркетинговими дослідженнями, виробничою реалізацією інновацій, управлінням фінансами та іншими видами діяльності, які пов'язані з реалізацією інноваційних проектів [9]. Така система буде ефективною, при використанні на підприємстві матричної моделі управління, яка об'єднує усіх вище перерахованих фахівців для реалізації інноваційного проекту і має тимчасовий характер.

10. Створення маркетингових груп на підприємстві, які займаються інформаційним забезпеченням новинок на ринку та беруть активну участь у генеруванні нових ідей щодо оновлення асортименту

продукції, впровадження нових технологій та впровадження організаційних інновацій на підприємстві.

11. Підготовка інноваційно мислячої молоді шляхом її спрямування на генерування перспективних науково-технічних ідей та пошук шляхів їх практичної реалізації. Підвищення кваліфікації персоналу, який займається інноваційною діяльністю на промислових підприємствах.

Література

1. Федулова Л. І. Підходи до формування дієвої інноваційної стратегії України / Л. І. Федулова, І.А. Шовкун // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5. – № 3. – С. 5–15.
2. Романчик Т. В. Аналіз інноваційної активності України / Т. В. Романчик // Бізнес інформ. – 2014. – № 5. – С. 111–115.
3. Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. І. Амоша // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 28.
4. . Регулювання регіонального розвитку в Україні [Електронний ресурс] / О.І. Амоша, В.П. Вишневський, А.І. Землянкін та ін. – Режим доступу : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2790/st_33_7_NEW.pdf?sequence=4
5. Котлярчик Х.П. Розвиток інноваційних процесів в Україні [Електронний ресурс] / Х. П. Котлярчик. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=72531>
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2013. – 287 с.
7. Андрощук Г. О. Інноваційна діяльність в Україні: економічний механізм стимулювання / Г. О. Андрощук // Інтелектуальна власність. – 2000. – № 12. – С. 23–28.
8. Білоконь О. І. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2013 році [Електронний ресурс] / О. І. Білоконь. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Ратушняк О. Г. Вдосконалення ефективності управління підприємством шляхом впровадження інформаційних систем / О. Г. Ратушняк, М. В. Паланиця // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки – 2011. – № 3. – Т. 3 (176). – С. 258–263.

References

1. Fedulova L. I., Shovkun I. A. Approaches to the formation of an effective innovation strategy of Ukraine. *Science and innovation*, 2009. Vol. 5, No. 3, pp. 5-15.
2. Romanchik T. V. The analysis of innovation activity in Ukraine. *Business detail*. 2014, No. 5, pp. 111-115.
3. Amasa A. I. The path of Innovative development of Ukraine: problems and solutions. *The Economist*. 2005, No. 6, pp. 28
4. Amasa A. I., Vishnevsky B. N., Zemlyankin A. I. Regulation of regional development in Ukraine. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2790/st_33_7_NEW.pdf?sequence=4
5. Kotlarczyk H. P. Development of innovation processes in Ukraine. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=72531>
6. Scientific and innovation activity in Ukraine [Text] : statistical Bulletin / State statistics service of Ukraine. - Kyiv, 2013, 287 pp.
7. Androschuk G.O. Innovative activity in Ukraine: economic incentives. *Intellectual property*, 2000, No. 12, pp. 23-28.
8. Belokon O. I. Innovative activity of industrial enterprises in 2013. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Ratushnyak O.G., Palanca M. C. Improving the efficiency of enterprise management through the implementation of information systems. *Bulletin of Khmeltsky national University. Economic science*, 2011, No. 3, Vol. 3 (176), pp.258-263.

Рецензія/Peer review : 10.2.2015 р.

Надрукована/Printed : 10.5.2015 р.
Рецензент: д.т.н., проф. Зянько В.В.